

การพัฒนาหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา

The Development of Training Curriculum on Counseling for Monks Based on Buddhist Psychology

ปวิณญาพัฒน์ วรพันธ์¹,

บุษบากร สุวรรณเกษ² และ เป็นปลื้ม เชยชม³

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ¹, นักวิชาการอิสระ², ศึกษาพิเศษชำนาญการ³

Pawinyaphat Woraphan¹,

Budsabakon Suwanakasa² and Penpluem Cheycom³

Srinakharinwirot University¹, Thailand

Independent Scholar² Education Supervisor³

Corresponding Author, E-mail: pawinyaphat@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคระบาดที่ผ่านมา พระสงฆ์ได้พบปัญหาจากการเข้ามาปรึกษาปัญหาชีวิต ทั้งจากชีวิตส่วนตัวด้านตนเอง ครอบครัว บุตรหลาน หรือเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมากขึ้น แต่พระสงฆ์ไม่สามารถมีเครื่องมือในการสื่อสารธรรมะไปสู่ญาติโยมแบบแยบยลได้ ดังนั้นการติดเครื่องมือที่เรียกว่า ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา จะเป็นการให้พระสงฆ์มีอาวุธในการสนทนากับญาติโยม บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรและทดลองใช้และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา โดยศึกษาตามกระบวนการของการวิจัยและพัฒนา โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ การวิจัย การพัฒนา การวิจัย และการพัฒนา ผลการวิจัย คือ ผลการจัดทำหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้ ความเข้าใจพื้นฐานของการให้คำปรึกษาที่เน้นทักษะการฟัง ทักษะการเปิดเผยตนเอง ทักษะในการตั้งคำถาม ทักษะที่เจาะจงของการช่วยเหลือ เช่น การเข้าใจมุมมองของผู้อื่น การแสดงความใส่ใจและสนใจฟัง การทวนสรุปและสะท้อนความรู้สึก และกระบวนการในการให้คำปรึกษาหรือขั้นตอนการให้คำปรึกษา ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ พระที่เข้าร่วมอบรมในหลักสูตร จำนวน 30 รูป จำนวน 4 กลุ่ม (แบ่งตามการปกครองคณะสงฆ์) รวม 120 รูป โดยการใช้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ หลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบสอบถามความมีเจตคติที่มีต่อการใช้หลักสูตร สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ สถิติ t-test (Dependent) ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า ทุกหนการปกครองพระสงฆ์ มีความรู้ความเข้าใจสูงขึ้นกว่าก่อนฝึกอบรม โดยมีการพัฒนาขึ้นร้อยละ 75 ทุกเนื้อหา มีความพึง

* วันที่รับบทความ : 10 กันยายน 2566; วันแก้ไขบทความ 22 กันยายน 2566; วันตอบรับบทความ : 26 กันยายน 2566

พอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก และมีผลการประเมินกิจกรรมระหว่างฝึกอบรมดีมาก โดยมีความคิดเห็นว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพเหมาะสม หัวข้อน่าสนใจ อยากให้มีการเพิ่มเวลา โดยเฉพาะการเพิ่มเทคนิคการรับฟังให้มากขึ้น และอยากให้มีภาพหรือตัวอย่างของกระบวนการในการนำไปใช้อย่างขึ้นเป็นตอนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานได้จริง

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร; หลักสูตรการอบรมพระสงฆ์; การให้คำปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา

Abstracts

Due to the epidemic situation in the past, the monks have encountered more problems in coming to consult the Buddhist's life problems, both from their personal lives, family, children, or the economy, society and politics, but the monks cannot There is a tool to communicate the dharma to Buddhist in an ingenious way, so attaching a tool called Buddhist psychology counseling will give the monks a weapon in the dialogue with Buddhist. This research article aims to develop a curriculum that includes experiments and study problems, obstacles, and suggestions for the monk training course in counselling and Buddhist psychology concepts. By studying according to the research and development process, The researcher has carried out the research into four steps: research, development, research and development. Population in this research is 30 monks who participated in the training course in 4 groups (divided according to the administration of the Sangha), totaling 120 monks by selecting a purposive sample. The research tools were used Training Curriculum on Counseling for Monks Based on Buddhist Psychology, Concepts Test before and after training, Behavior observation Form and Questionnaire on attitudes towards using the curriculum. Statistics used in the research were 1) t-test (Dependent), 2) average, and 3) standard deviation. The results of the research are the results of curriculum preparation. Contains the following contents: Basic understanding of counselling focusing on listening skills, self-disclosure skills, Skills in questioning specific helping skills, such as understanding others' perspectives, Showing attentiveness and listening, Summarizing and reflecting on feelings and the process of counselling or counselling procedures The results of the trial of the curriculum found that in every administration, monks had higher knowledge and understanding than before the training. There was an improvement of 75% in every content. There was a high level of satisfaction with the curriculum. Furthermore, it has an excellent assessment of the activities during the training with the opinion that compelling hot topic wants to add time, especially adding more listening techniques And would like to have pictures or examples of the process to use step by step in order actually to work.

Keywords: Development Curriculum; Training Curriculum for Monks; Conseling Based on Buddhist Psychology.

บทนำ

ผลกระทบจากโควิด-19 ในช่วงที่ผ่านมา นั้น แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในโลกมีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นกันเป็นโครงเครือข่ายโยงใยยุ่งเหยิง ตั้งแต่โรคระบาด (โรคอุบัติใหม่) ภัยพิบัติจากสภาพอากาศ การปฏิวัติอย่างพลิกผันของเทคโนโลยี (Disruptive Technology) และระบบปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ความผันผวนทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของโลกอย่างชัดเจน อันส่งผลต่อภาพของโครงสร้างของผู้คนในโลก ทั้งในระดับมหภาคจนถึงระดับจุลภาค วิถีชีวิตถูกพลิกผันอย่างไม่ทันตั้งตัว ผู้คนในโลกอยู่ในวิกฤตที่ซ้อนวิกฤตอย่างแท้จริง อันตามมาด้วยวิกฤตทางจิตใจ สำหรับประเทศไทยนั้น ความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน ตั้งแต่ช่วงเกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต และในช่วงภาวะวิกฤตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีก็ประสบปัญหาต่าง ๆ ทำให้ชีวิตขาดความสมดุลส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว หน้าที่ การงาน และคนรอบข้าง ทำให้สุขภาพเสื่อมถอย หรือแม้แต่วินิจฉัยและสภาพแวดล้อมอันเป็นรากฐานสำคัญก็เสื่อมถอยเช่นกัน ผู้คนต่างแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน กอบโกยผลประโยชน์ส่วนรวมเข้าหาตนเอง ค่านิยมอันดีงามถูกลดทอน ผู้คนให้ความสนใจและใส่ใจต่อคุณค่าทางวัตถุมากกว่าจิตใจ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้คนมีความเห็นแก่ตัวนำมาสู่การเอารัดเอาเปรียบกันมากขึ้น และจากข้อมูลการรายงานความสุขโลกประจำปี 2565 (World Happiness Report 2022) ที่ได้วัดความสุข (Happiness Score) และจัดอันดับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นประจำทุกปี ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 61 ของโลก (5.891 คะแนน) ร่วงลงมาจากอันดับที่ 54 เมื่อปี 2564 สะท้อนให้เห็นว่า ความสุขของคนไทยลดลง ซึ่งอาจมาจากหลายปัจจัย เช่น ความเหลื่อมล้ำในสังคม หนี้สินครัวเรือนที่พุ่งสูงขึ้น ปัญหาการคอร์รัปชันที่ทวีความรุนแรง สภาพแวดล้อมทางการเมือง เป็นต้น (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2566)

ยุคปัจจุบันระบบเศรษฐกิจและสังคมโลกมีการขยายตัวและแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ที่เป็นปัญหาในหลายๆ ด้านในทุกประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย สังคมไทยตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยม และบริโภคนิยมอย่างขาดสติ ผู้คนจำนวนมากวิ่งตามกระแสโลกจนก่อให้เกิดปัญหาในทุก ๆ มิติของสังคม ล้วนก่อให้เกิดความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ในระดับปัจเจกบุคคลแทบทั้งสิ้น หากผู้ประสบปัญหาไม่สามารถจัดการชีวิตของตนหรือไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม อาจเกิดความสับสนในชีวิต มีการตัดสินใจที่ผิดพลาดเป็นการเพิ่มปัญหาต่าง ๆ ให้ยุ่งยากมากยิ่งขึ้น และหากต้องเผชิญภาวะวิกฤตอย่างต่อเนื่องย่อมจะนำพาจิตไปสู่ภาวะที่ผิดปกติหรือออกจากโลกแห่งความเป็นจริง (อุมาภรณ์ สุขารมณ, 2559) อย่างไรก็ตาม จากปัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถจำแนกโรคความทุกข์ของมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โรคทางกาย คือ ความเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในกาย โรคทางใจ คือ อาการที่จิตใจเกิดความแปรปรวนไปตามอำนาจของกิเลส ในคัมภีร์สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย โรคสูตรว่า

พระพุทธองค์ตรัสว่า “คนที่ไม่มโรคทางกายตั้งแต่มีอายุ 1 ปี จนถึงเกิน 100 ปี ยังพอหาได้แต่คนที่ไม่มโรคทางใจแม้เพียงครู่เดียวหาได้ยาก เว้นแต่ท่านผู้หมกคิเลส คือพระอรหันต์”(อง.จตุกก. (ไทย) 21/157/217)

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทย ได้รับการหล่อหลอมมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทยจนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธคือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ พุทธธรรมเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ ชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือการกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิต พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลัก เป็นระบบการศึกษา 3 ประการเรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 6) เพราะด้วยสัจธรรมของชีวิตมนุษย์ คือ มีความขัดข้องปรวนแปร เตือนร้อน ลำบาก เจ็บปวด สูญเสีย พลัดพราก และมีปัญหา ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ความทุกข์หรือโรคทุกข์” โรคทุกข์เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ดังปรากฏในโรคสูตร ความว่า “สัตว์ผู้อ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางกาย ตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง แม้ยิ่งกว่า 100 ปีบ้าง ยังพอมืออยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียว หาได้โดยยาก ยกเว้น ท่านผู้หมกคิเลสแล้ว” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/217/392) เพราะฉะนั้น ผู้ที่มาปรึกษากับพระพุทธเจ้าก็เพื่อต้องการรักษาโรคทุกข์ของตนเอง จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการให้การปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา จึงอยู่ที่การดับทุกข์เท่านั้น ดังปรากฏพุทธดำรัสในอลคัททูปมสูตร ความว่า “ทั้งในกาลก่อนและในกาลบัดนี้ เราบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์” (ม.ม. (ไทย) 12/264/554) พระพุทธองค์ให้การปรึกษามุคคัลที่มีโรคทุกข์ได้พัฒนาดตนเองให้สูงยิ่งขึ้น มีความสามารถในการเรียนรู้ แก้ไขและป้องกันโรคทุกข์ด้วยตนเอง และสามารถพลิกฟื้นชีวิตของตนเองให้ พ้นจากโรคทุกข์ทั้งปวง พ้นจากวงจรการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏเข้าสู่พระนิพพาน ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายเรื่องหลายวาระซึ่งจะพบว่า บุคคลที่มาพบพระพุทธเจ้าแล้ว จะมีโอกาสบรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่ง หรือสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ได้ ความทุกข์นั้นเป็นสิ่งที่มิอยู่จริง มนุษย์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและประสบแน่นอน ไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ก็ตาม

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคระบาดที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้มีการศึกษาปัญหาของพระสงฆ์พบว่า พระสงฆ์ได้พบปัญหาจากการเข้ามาปรึกษาปัญหาชีวิต ทั้งจากชีวิตส่วนตัวด้านตนเอง ครอบครัว บุตรหลาน หรือเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองมากขึ้น แต่พระสงฆ์ไม่สามารถมีเครื่องมือในการสื่อสารธรรมะไปสู่ญาติโยมแบบแยบยลได้ ญาติโยมเองก็มีการสะท้อนกลับว่า พระสงฆ์มักมุ่งสอนธรรมะในชีวิตทางธรรมอันเป็นโลกุตระธรรมมากกว่าทางโลกียธรรม ทำให้การเข้าไปวัด จึงไม่ใช่พื้นที่ของการสนทนาแก้ไขปัญหาวิต แต่เป็นเพียงพื้นที่ของการทำบุญ ทำทาน และการทำใจให้สงบเพียงแค่ชั่วคราว ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ หากมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่อย่างดีที่สุด จะต้องเข้าใจชีวิตและความทุกข์อย่างถูกต้อง และตามความเป็นจริง ซึ่งการเข้าใจชีวิต เข้าใจความทุกข์อย่างถูกต้องและตามความเป็นจริงนั้น ต้องอาศัยพลังปัญญาของตนพิจารณาอย่างแยกคางผ่านกระบวนการโยนิโสมนสิการ โดยมีกัลยาณมิตรผู้เป็นปรโตโฆสะคอยให้คำแนะนำ สั่งสอนอบรมให้สามารถเกิด

ปัญญาและดับทุกข์นั้นด้วยตนเองได้อย่างสิ้นเชิง พุทธวิธีการสอนหรือการให้การปรึกษาของพระพุทธเจ้าที่ทรงมีต่อเวไนยสัตว์ทุกหมู่เหล่า ปัจจัยสำคัญคือ ความเป็นกัลยาณมิตรของพระองค์ (อง.สตุตทก. (ไทย) 23/34/33) ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายเพิ่มเติมว่า กัลยาณมิตร หรือ กัลยาณมิตรธรรม เป็นเสมือนผู้รู้ ทำให้สามารถชี้แนะ ชักนำบุคคลอื่นให้สามารถพัฒนาตนเองในทิศทางที่เหมาะสมในทุกด้าน เนื่องจากเคยมีประสบการณ์โดยตรงหรืออาจจะเป็นประสบการณ์ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทำให้สามารถที่จะให้คำแนะนำได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปด้วยความรัก ความเมตตา ปราณนาดี เมื่อบุคคลมีกัลยาณมิตรที่ดีแล้ว ก็ทำให้เริ่มมีความเข้าใจหรือเห็นแนวทางการฝึกปฏิบัติเพื่อนำไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรก็จะมีผู้ที่คอยแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ทำให้มีโอกาสดำเนินชีวิตผิดพลาด ไปในทางที่ไม่เหมาะสม (ที.ปา. (ไทย) 11/357/400., พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 4-5) ดังนั้น การมีกระบวนการปรึกษาที่ดีหรือมีทักษะการปรึกษาที่ดี จากการมีกัลยาณมิตรที่คอยแนะนำ ชักจูงให้ได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดี ที่ถูกต้องและเหมาะสม ด้วยความรัก ความจริงใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน โดยศึกษาต้นแบบจากการให้การปรึกษาของพระพุทธองค์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจในการให้พระสงฆ์ได้ติดตามว่าพระพุทธองค์เคยได้ดำริตรัสสอนไว้ โดยได้ดำเนินการจัดทำ “การพัฒนาหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา” ในครั้งนี้ขึ้น โดยมีเป้าประสงค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษากับผู้ที่สนใจเรียนรู้พระพุทธศาสนาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการทัศน์ (Paradigm) ใหม่ในการให้คำปรึกษาแก่พุทธศาสนิกชน โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะในการให้คำปรึกษา แก่พระสงฆ์ และให้วัดกลายเป็นพื้นที่ของการสนทนาปรึกษาปัญหา และการรับฟัง เพื่อเรียนรู้ร่วมกันของพระสงฆ์และญาติโยมที่ส่งผลให้ญาติโยมมองว่า วัดเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้ เป็นสถานที่ของการชำระจิตใจ และสร้างสรรค์แนวทางการแก้ไขปัญหาของชีวิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา
2. เพื่อทดลองใช้และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา

การให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามกระบวนการของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีผู้วิจัยได้ดำเนินการการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research) โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตรและทำการวิเคราะห์เนื้อหา

2) ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้ธรรมเพื่อการพัฒนาทักษะการฟังและการพัฒนาหลักธรรมสู่การถ่ายทอดให้แก่ญาติโยม

3) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับวิธีสอน เทคนิคการสอน จิตวิทยาการให้คำปรึกษา หลักการเผยแพร่ธรรมะ (การเทศน์ บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม) เป็นต้น

4) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุในด้านการให้คำปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา

5) สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกระบวนการ และขั้นตอนที่จำเป็นในการจัดทำกลวิธี เทคนิควิธีการฝึกอบรม ระยะเวลาการฝึกอบรม การวัดผลและประเมินผล และข้อเสนอแนะอื่น ๆ เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนนี้เป็นแบบวิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structure interview) เป็นการศึกษาเพื่อจัดเตรียมข้อมูลด้านความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับการจัดฝึกอบรม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาในการจัดทำกลวิธีการฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคการฝึกอบรมรวมจำนวน 3 คน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development) การพัฒนาหลักสูตร เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตร จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร ตั้งแต่ปัญหาและความสำคัญ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหากระบวนการฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม กิจกรรมและสื่อประกอบระยะเวลา การฝึกอบรม ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล แล้วดำเนินการสร้างหลักสูตรฉบับร่าง โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ร่างโครงสร้างหลักสูตร ผู้วิจัยดำเนินการศึกษารายละเอียดองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร กำหนดประเด็นสำคัญและเขียนคำถามไปตามประเด็นนั้น ๆ ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของหลักสูตรฉบับร่าง พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฉบับร่างตามคำแนะนำซึ่งหลักสูตรฉบับร่างประกอบด้วย

- 1) ความเป็นมาและความสำคัญที่ต้องการนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
- 2) หลักการนำข้อมูลที่ศึกษามาพิจารณากำหนดเป็นหลักการของหลักสูตรว่าเป็นหลักสูตรให้ความรู้กับกลุ่มเป้าหมายใด มีลักษณะและจุดเน้นที่ใด มีวิธีการใช้อย่างไร
- 3) จุดมุ่งหมายศึกษาถึงความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรและสาระของการจัดทำกลวิธีการสอนกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อให้ทราบว่าการหลักสูตรนี้มีจุดมุ่งหมายอย่างไร
- 4) เนื้อหาพิจารณาข้อมูลที่รวบรวมได้ กำหนดเนื้อหาของหลักสูตรที่ประกอบด้วยเนื้อหาภาคทฤษฎีและเนื้อหาภาคปฏิบัติ เนื้อหาทั้งสองอย่างนี้จัดให้สำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยพิจารณาจาก จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประกอบ
- 5) กระบวนการฝึกอบรม คณะผู้วิจัยกำหนดให้พระสงฆ์ศึกษาคู่มือการอบรม และดำเนินการฝึกอบรมไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ซึ่งในการฝึกอบรมนั้นสามารถปรับเปลี่ยนตารางการฝึกอบรมได้ตามความเหมาะสม
- 6) วิธีการฝึกอบรม กิจกรรม แผนการฝึกอบรม และสื่อประกอบ พิจารณาจากข้อมูลแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่ศึกษามากำหนดวิธีการฝึกอบรม กิจกรรม และสื่อประกอบ วิธีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การบรรยาย การระดมความคิด การแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติเป็นหลัก โดยคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดสื่อ อุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม
- 7) ระยะเวลาการฝึกอบรม ผู้วิจัยพิจารณาร่วมกับเนื้อหาสาระประกอบกับความต้องการของ ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ความเหมาะสมของสถานที่ฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม และจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม
- 8) การวัดผลและประเมินผล พิจารณาจากทดสอบความรู้ความเข้าใจภาคทฤษฎีของผู้เข้าอบรมเริ่มฝึกอบรม และภายหลังสิ้นสุดการฝึกอบรม และความคิดเห็นที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม

2. การตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน ตรวจสอบด้านความเหมาะสม และความสอดคล้องของส่วนประกอบหลักสูตรฉบับร่าง ดำเนินการตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่างโดยตรวจสอบด้านเนื้อหา ด้านหลักสูตรการฝึกอบรม ด้านการวัดและประเมินผล ของหลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่า ส่วนประกอบของหลักสูตรฉบับร่างในแต่ละด้าน ตั้งแต่ปัญหา หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม กิจกรรมและสื่อประกอบ ระยะเวลาการฝึกอบรม การวัดผลและประเมินผล มีความเหมาะสมและสอดคล้องกันหรือไม่ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item – objective congruence : IOC) มีเกณฑ์การให้คะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย .50 ขึ้นไป

3. ปรับปรุงหลักสูตรฉบับร่าง ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research) การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการนำหลักสูตรไปใช้จริง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงทดลองแล้วนำผลจากการทดลองไปปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เข้าอบรมหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระที่เข้าร่วมอบรมในหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา จำนวน 30 รูป จำนวน 4 กลุ่ม (แบ่งตามหนการปกครองคณะสงฆ์) รวม 120 รูป โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากต้องการบุคคลที่มีคุณลักษณะเฉพาะคือเป็นผู้เข้าอบรมในหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา โดยเป็นพระสงฆ์ทั่วไปที่สนใจช่วยเหลือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตพุทธศาสนิกชน และ/หรือพระคิลานุปัฏฐากที่มีพรรษาตั้งแต่ 3 พรรษาขึ้นไป แต่ไม่เกิน 10 พรรษา ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ โดยต้องมีที่อยู่ในหนการปกครองของโครงการฯ ใน 4 หนการปกครอง (ภาคเหนือ, ภาคกลาง, ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) โดยแบ่งจำนวนครั้งละ 30 รูป รวมผู้เข้าร่วมอบรม ทั้งหมด 120 รูป

2. แบบแผนการทดลองจริง การทดลองใช้หลักสูตรการฝึกอบรมในครั้งนี้ใช้กระบวนการ วิจัยเชิงทดลองแบบ One group Pretest – Posttest design ได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนดังนี้

2.1 การวางแผน เป็นขั้นตอนการเตรียม การก่อนการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้วิจัยมีการเตรียมการประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

2.1.1 เสนอขออนุมัติโครงการฝึกอบรมในรูปแบบโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการรับผิดชอบ

2.1.2 ประชุมคณะทำงานเพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการฝึกอบรม พร้อมทั้งติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะวิทยากร ผู้รับผิดชอบสถานที่ฝึกอบรม

2.1.3 จัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม ได้แก่ เอกสารประกอบการฝึกอบรม แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการฝึกอบรม แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการใช้หลักสูตร

2.1.5 การจัดเตรียมสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกี่ยวกับการฝึกอบรม ได้แก่ สื่อ อุปกรณ์สำหรับฝึกปฏิบัติ

2.2 การทดลองใช้หลักสูตร

2.2.1 การฝึกอบรมหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

ทดลองครั้งที่ 1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ระหว่างวันที่ 13 – 14 มีนาคม 2566

ทดลองครั้งที่ 2 ภาคเหนือ ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 27 – 28
มีนาคม 2566

ทดลองครั้งที่ 3 ภาคใต้ ณ วัดพระทอง จังหวัดภูเก็ต ระหว่างวันที่ 16 – 17 พฤษภาคม
2566

ทดลองครั้งที่ 4 ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร ณ วัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร
ระหว่างวันที่ 30 – 31 พฤษภาคม 2566

ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ พระวิทยากรที่ได้รับการคัดเลือก จำนวน 30 รูป/ครั้ง รวม
120 รูป

2.2.2 การทดลองใช้หลักสูตรเป็นการฝึกอบรมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติดังนี้

- 1) ทดสอบก่อนฝึกอบรม (Pre-test) ด้วยแบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจ
- 2) ดำเนินการฝึกอบรม เป็นการให้ความรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
- 3) สังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมระหว่างการฝึกอบรม
- 4) ทดสอบหลังฝึกอบรม (Post-test) ด้วยแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ
- 5) การสอบถามเจตคติต่อหลักสูตรอบรมด้วยแบบสอบถาม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ฉบับ คือ

3.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการฝึกอบรม (Pre-test, Post-test) ซึ่งเป็น
แบบทดสอบฉบับเดียวกันชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ เพื่อเป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจ
ภาคทฤษฎี

3.2 แบบสังเกตพฤติกรรม ซึ่งเป็นแบบที่ใช้เก็บรวบรวมพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เข้ารับการ
ฝึกอบรมรวมถึงผลการปฏิบัติกิจกรรมภาคปฏิบัติระหว่างการฝึกอบรม ซึ่งวัดได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมการ
ปฏิบัติ

3.3 แบบสอบถามความมีเจตคติที่มีต่อการใช้หลักสูตร เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วน
ประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร การประเมิน
ระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรและหลังจากใช้หลักสูตร เพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตรว่า เป็นไปตาม
จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ พิจารณาผลกระทบจากการใช้หลักสูตรและเพื่อประมวลข้อมูล
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรการฝึกอบรมมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล

1.1 นำคะแนนทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปวิเคราะห์โดยใช้สถิติ t-test Dependent (Issacs, Zara, & Herbert, 2013)

1.2 นำข้อมูลจากแบบสอบถามเจตคติที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยาไปวิเคราะห์เพื่อหาค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วนำผลที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1981: 182)

2. ปรับปรุงหลักสูตร ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเจตคติที่มีต่อหลักสูตรมาใช้ปรับปรุงหลักสูตรทั้งด้านโครงสร้างและรายละเอียด องค์ประกอบหลักสูตร ประกอบด้วย เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลา เพื่อให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการจัดทำหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา ประกอบด้วย เนื้อหา ดังนี้

1) ความเข้าใจพื้นฐานของการให้คำปรึกษา ได้แก่ ลักษณะและวัตถุประสงค์ของการให้คำปรึกษา เน้นลักษณะของการให้คำปรึกษาแบบไม่เฉพาะเจาะจง ความแตกต่างของการให้คำปรึกษาหรือการช่วยเหลือผู้อื่น ความแตกต่าง ทักษะพื้นฐานของการให้คำปรึกษา ที่เน้นทักษะการฟัง ทักษะการเปิดเผยตนเอง ทักษะในการตั้งคำถาม (เทคนิคการสื่อสารและแสดงออกทางพฤติกรรม)

2) ทักษะที่เจาะจงของการช่วยเหลือ เช่น การเข้าใจมุมมองของผู้อื่น การแสดงความใส่ใจ และสนใจฟัง การทวนสรุปและสะท้อนความรู้สึก

3) ทักษะในการให้คำปรึกษา โดยเฉพาะทักษะการสื่อสาร (ใส่ใจ ฟัง ถาม ทวนความ สรุป ความ ปรับมุมมอง ชี้ความเป็นปกติ การแสดงความเข้าใจเห็นใจ) รวมทั้งทักษะในการโต้ตอบ ได้แก่ การซักถาม การสนับสนุนให้กำลังใจ การเผชิญหน้า การตีความ การเปิดเผยตัวตน การมุ่งไปที่ปัจจุบัน

4) กระบวนการในการให้คำปรึกษาหรือขั้นตอนการให้คำปรึกษา โดยการภายหลังการเข้าอบรมมีกระบวนการนำไปใช้ และการติดตามประเมินผล มีการประเมิน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนและหลัง และมีการประเมินระหว่างการทำฝึกอบรม มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน

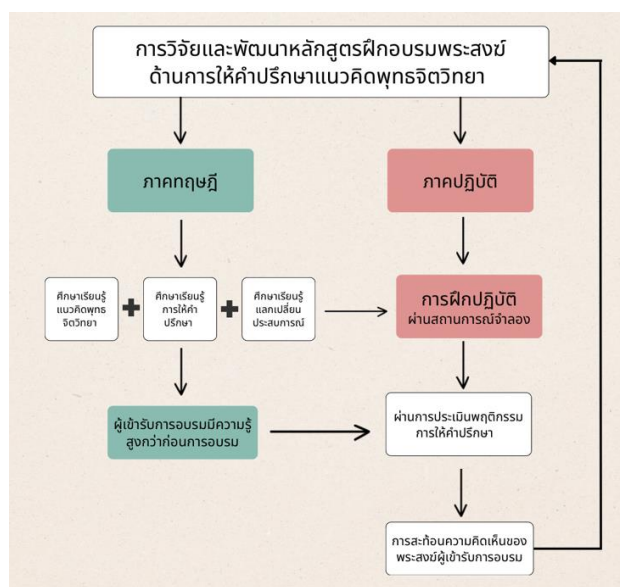
2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยาจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในการฝึกอบรมกับพระสงฆ์ พบว่า ทุกหนการปกครอง พระสงฆ์

2.1 มีความรู้ความเข้าใจสูงขึ้นกว่าก่อนฝึกอบรม โดยมีการพัฒนาขึ้นร้อยละ 75 ทุกเนื้อหา

2.2 มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก

2.3 มีผลการประเมินกิจกรรมระหว่างฝึกอบรมดีมาก

3. ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมต่อหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา เห็นว่า มีประสิทธิภาพเหมาะสม หัวข้อน่าสนใจ แต่อยากให้มีการเพิ่มเวลา โดยเฉพาะการเพิ่มเทคนิคการรับฟังให้มากขึ้น และอยากให้มีความรู้หรือตัวอย่างของกระบวนการในการนำไปใช้อย่างขึ้นเป็นตอนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานได้จริง

แผนภูมิที่ 1 แสดงหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการจัดทำหลักสูตรฝึกการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยาเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตร ฝึกอบรม ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้เสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ ดังนี้ การพัฒนาทักษะการให้คำปรึกษา ที่เน้นทักษะการฟัง รวมทั้งทักษะในการตั้งคำถาม (เทคนิคการสื่อสารและแสดงออกทางพฤติกรรม) จะเป็นการทำให้พระสงฆ์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการเป็นผู้สั่งสอน เป็นการเรียนรู้ปัญหาของญาติโยมอย่างเข้าใจ และรับฟังอย่างแท้จริง และลึกซึ้งซึ่งจะทำให้กิจกรรมตามหลักสูตรนั้นชัดเจนและมีประโยชน์จริง ซึ่งกระบวนการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร คือ 1) สร้างศรัทธา 2) สนทนาเปิดใจ 3) เสริมธรรมเสริมปัญญา 4) แสวงหาสันติ สอดคล้องกับการศึกษาของธีรบรรณ ธีรพงษ์ (2549) สุภาพร ประดับสมุทร (2552) และประทีป พืชทองกลาง (2556) ที่พบว่า การให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา โดยเฉพาะขั้นตอนที่ 2 กระบวนการสนทนาเปิดใจ การที่ผู้มาขอรับการปรึกษาจะตระหนักรู้ในตนเอง ถึงสิ่งที่ตนเองเผชิญอยู่หรือกำลังรู้สึก หรือกำลังคิดหาคำตอบ ทั้งนี้การเปิดเผยตนเองหรือใคร่ครวญถึงประเด็นในใจนั้น อาจจะทำให้เกิดความเจ็บปวด หรือความละอาย แต่เมื่อผู้รับบริการมาอยู่ในบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัยจากการเอื้ออำนวยการของผู้ให้การปรึกษาก็ทำให้ผู้รับบริการได้หวนระลึกถึงประเด็นในใจนั้น ๆ ด้วยภาวะใจที่มั่นคงอบอุ่น ปลอดภัย ไว้วางใจ กล้าที่จะสำรวจตนเองอย่างอิสระ การสนทนาเปิดใจ จะทำให้ผู้รับบริการได้ตรวจสอบระหว่างประเด็นในใจกับความเป็นจริงของชีวิต เป็นไปตามการศึกษาของประทีป พืชทองกลาง และคณะ (2561) แต่อย่างไรก็ตามควรมีทั้งภาคทฤษฎีและฝึกปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน และควรเพิ่มในด้านมิติเวลาของ

การอบรมให้มากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้มีทั้งการเรียนรู้ในลักษณะภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สำหรับเนื้อหาของกิจกรรมตามหลักสูตรเห็นว่าชัดเจนและมีประโยชน์จริง ซึ่งการจัดกิจกรรมให้เกิดการรับฟังโดยเฉพาะการฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักปฏิบัติ David Bohm Dialogue เป็นการเปิดใจรับฟัง ปลดปล่อยความคิดทุกความคิดเข้ามาอยู่ในตัวเราโดยไม่ต่อต้าน ไม่มีการตัดสินผิดถูก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ เกิดความหมายใหม่ร่วมกัน (shared meaning) พร้อมกับการยกระดับของปัญญา (intuition) สามารถมองปัญหาหรือปรากฏการณ์ด้วยสายตาใหม่และอาจจะพบทางออก เป็นการเปิดใจรับฟังอย่างไม่มีเงื่อนไข ฟังให้ได้ยินโดยไม่มีการสรุป ไม่มีการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ได้ฟัง แต่ฟังให้ได้ยินทั้งเสียงของตนเองและเสียงของผู้อื่น ในขณะที่เราพูดเราก็จะได้ยินเสียงตนเอง การได้ยินเสียงตนเองทำให้เกิดสติ ตรวจสอบความถูกต้องของสิ่งที่ตนพูดออกไปด้วยตนเอง (self-reflection) ในด้านการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม ในภาพรวมหลักสูตรฝึกอบรมมีความเหมาะสมในระดับมาก และการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความสอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรม ภาพรวมมีความสอดคล้องกันทุกรายการ สำหรับระยะเวลาการจัดฝึกอบรมที่มีระยะเวลาสั้นเกินไป นอกจากนี้มีคำแนะนำให้มีการพัฒนาหลักสูตรให้มีการเรียนรู้ภาคทฤษฎี ควบคู่ไปกับภาคปฏิบัติ สอดคล้องกับ Marquardt (2002) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยต้องมีการสร้างพลวัตการเรียนรู้ (Learning dynamics) ให้เกิดขึ้น ซึ่งต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เรียนรู้ร่วมกัน มีความกระตือรือร้นสนใจ ใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีการคิดอย่างเป็นระบบ เรียนรู้จากการปรับตัว การเรียนรู้จากการคาดการณ์ และที่สำคัญต้องมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action learning) ซึ่งเป็นวิธีการของการเรียนรู้แบบเข้าถึงตัว มีความคิดรวบยอด (Concept) มาจากความจริงที่ว่าคนเรียนรู้จากการกระทำ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยาจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในการฝึกอบรมกับพระสงฆ์ ที่พบว่า พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจสูงขึ้นกว่าก่อนฝึกอบรม โดยมีการพัฒนาขึ้นร้อยละ 75 ทุกเนื้อหา มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก และมีผลการประเมินกิจกรรมระหว่างฝึกอบรมดีมากนั้น เป็นเพราะได้มีการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นทักษะการรับฟัง ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตามคำแนะนำจากการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ส่งผลให้พระสงฆ์เกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่ดี เกิดเจตคติที่ดีต่อการนำไปใช้ สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาพร ประดับสมุทร (2552) ที่ได้กล่าวถึงการแสดงออกของปัญญาจากการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ ในลักษณะที่ผู้รับบริการเกิดการละสาเหตุของความทุกข์ พ้นจากภาวะใจที่บีบคั้นไม่สงบและกลับมาอยู่กับปัจจุบันได้อย่างกลมกลืน โดยได้ชี้ให้เห็นถึงภาวะใจที่สงบอันเป็นผลจากการทำงานกับจิตใจตามแนวทางของพุทธจิตวิทยา และยังสอดคล้องกับแนวคิด ทักษะการปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา (ประทีป พิชทองกลาง, พระบุญทรง ปุณฺณธโร และอาภากร ปัญโญ. 2561). ที่ได้กล่าวถึง ทักษะการปรึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้ให้การศึกษาที่ต้องพัฒนาและฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง การฟังอย่างลึกซึ้งนั้น ผู้ให้การศึกษาต้องใส่ใจฟังด้วยใจที่เปิดกว้าง

ปราศจากอคติ ไม่ถูกเคลือบคลุมด้วยภาพเก่าในอดีต หรือความคิดที่สรุปล่วงหน้า รับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นและรู้เท่าทันปฏิกิริยาภายในใจของเรา เพื่อที่จะเข้าใจผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง ไม่มุ่งเอาชนะคะคานกัน แต่ปรารถนาที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจผู้อื่น การวางใจเช่นนี้ไม่เพียงช่วยให้เราเกิดความเข้าใจผู้มาขอรับการปรึกษาเท่านั้น หากยังบ่มเพาะความเมตตา ความกรุณาขึ้นในใจ และตั้งด้านดีในตัวเราออกมา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในตัวเรา ควบคู่ไปกับการแปรเปลี่ยนสัมพันธภาพกับผู้มาขอรับการปรึกษาให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์

นอกจากนี้จะทำให้พระสงฆ์สามารถนำองค์ความรู้ และทักษะดังกล่าวไปสู่การใช้วัด และพื้นที่ของสังฆะ เพื่อการสร้างเรียนรู้ และการสร้างสรรค์การแก้ปัญหาของญาติโยม ด้วยหลักธรรมของพระศาสดา และยังเป็นการสะท้อนหน้าที่ของคณะสงฆ์ให้เด่นชัดในฐานะผู้ทั้งพัฒนากาย ใจ และปัญญาของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชลวิทย์ เจียรจิตต์ (2563) ที่กล่าวว่า เป้าหมายสำคัญของการเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับภาวะที่ผู้คนในสังคม โดยเฉพาะในด้านจิตใจ ภายใต้สถานการณ์ สภาพบังคับต่อการดำรงชีวิต ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ มิติการ ทำงาน มิติความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีความเปลี่ยนแปลง จากการที่ภาครัฐต้องป้องกันการขยายการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้ส่งผลต่อสภาพจิตใจให้กับผู้คนจำนวนมากเผชิญกับภาวะความตึงเครียดหรือความกดดันในการดำเนินชีวิต ดังนั้นการส่งเสริมให้คณะสงฆ์หรือผู้คนในสังคมได้เรียนรู้ที่จะประยุกต์หลักพุทธธรรม ให้มีส่วนต่อการทำความเข้าใจสถานการณ์ความทุกข์ร้อนที่เกิดขึ้นหรือหลักพุทธธรรมที่อาจ นำไปสู่การดำเนินกิจกรรมเสียสละ แบ่งปันทรัพยากรให้แก่ ผู้คนที่ประสบความยากลำบาก ก็ถือได้ว่ามีส่วนต่อการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นในสังคมได้เช่นกัน

3. จากแนวคิดการถอดบทเรียน (After Action Review : AAR) ก่อนและหลังอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา ผู้เข้าร่วมอบรมให้แนวคิดเป็นข้อมูลสำคัญอันแสดงถึงความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม สรุปในภาพรวม คือ มีประสิทธิภาพเหมาะสม หัวข้อน่าสนใจ แต่อยากให้มีการเพิ่มเวลา โดยเฉพาะการเพิ่มเทคนิคการรับฟังให้มากขึ้น และอยากให้มีภาพหรือตัวอย่างของกระบวนการในการนำไปใช้อย่างขึ้นเป็นตอนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งการปฏิบัติจากการอบรมถือเป็นส่วนหนึ่งของการประพฤติตามแนวทางคำสอนของพระพุทธองค์ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโว ป.ธ.9, ราชบัณฑิต). 2541) ที่ได้กล่าวว่า อุปนิสสินกถาแปลว่า “ถ้อยคำของผู้เข้าไปนั่งใกล้” หมายถึง การนั่งคุยสนทนอย่างกันเอง สอดแทรกหลักธรรมในการสนทนากับบุคคลผู้ไปมาหาสู่หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือนตามกาลเทศะ ไม่เป็นแบบแผนพิธีจะเรียกว่าจับเข่าคุย เป็นกันเองไม่มีการเตรียมตัวพูดกันว่าเป็นการเทศน์ธรรมาสน์เตี้ย โดยที่ผู้เข้าร่วมอบรมเห็นว่า หลักสูตรอาจมีการพัฒนาในแบบชุดรายวิชา หรือการพัฒนาในรูปแบบการพัฒนาทักษะของการให้คำปรึกษาตามแนวคิดพุทธจิตวิทยา ขึ้นไปแบบระดับขั้นบันได กล่าวคือ จากการพัฒนาทักษะการฟัง ไปสู่การพัฒนาทักษะการตั้งคำถามเบื้องต้นไปสู่การตั้งคำถามอย่างทรงพลังหรือการตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์เพื่อการแก้ไขปัญหาของญาติโยม หรือไปสู่การพัฒนาทักษะต่าง ๆ อื่น ๆ เพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมี

ความเห็นในการให้มีการแสดงหรือการนำเสนอภาพของการนำทักษะต่าง ๆ ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของญาติโยมได้อย่างไร มีแนวทางอย่างไร เพื่อการประยุกต์ใช้ของพระที่เข้าอบรมให้สามารถเห็นกรณีตัวอย่างของการนำไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในโครงการพัฒนาระบบจัดการพื้นที่และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา โดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) ได้พัฒนากิจกรรมไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต ทั้งในแง่ของการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสุขภาวะ และการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และพัฒนาสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนาให้เกิดแก่นะสงฆ์ และพุทธศาสนิกชน รวมทั้งผู้สนใจได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์ ควรมีการเตรียมการในการคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรมให้สอดคล้องกับการวัตถุประสงค์การวิจัย กล่าวคือ ควรมีการกำหนดเกณฑ์ให้ชัดเจน เพื่อให้ได้กลุ่มพระสงฆ์ที่สามารถนำความรู้จากการอบรมไปใช้ปฏิบัติในสมณเพศต่อไปได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ควรมีการกำหนดแบบแผนหรือตัวอย่างการทดลองใช้ในพื้นที่ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ได้ตามขั้นตอน และสนองต่อการวิจัย

2) การพัฒนาหลักสูตรการอบรมพระสงฆ์ด้านการให้คำปรึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยา สามารถประยุกต์ให้พระสงฆ์ใช้ในการสนทนารธรรมกับญาติโยมได้ในทุกสถานการณ์ไม่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติปัญหา หรือแก้ไขปัญหาของญาติโยมเท่านั้น และควรพัฒนาทักษะด้านการตั้งคำถามให้เกิดขึ้นกับพระสงฆ์มากขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการสนทนา แก้ไข ปัญหาญาติโยม

3) จากการวิจัยพบว่า วิทยากรหรือผู้ให้ข้อมูลด้านแนวคิดจิตวิทยาเชิงพุทธ ควรมีความเชี่ยวชาญในการสอนหรืออบรมกับพระสงฆ์ สามารถย่อยเนื้อหาหลักธรรม และยกตัวอย่างเชิงพุทธศาสนาเพื่อการประยุกต์ใช้ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ควรมีการเตรียมความพร้อมทั้งวิทยากรก่อนการอบรมทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์ ควรมีระยะเวลาที่ใช้สำหรับการอบรมทั้งในภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี และควรปรับให้เหมาะสมกับกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งสถาบันสงฆ์ ควรนำหลักสูตรนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เป็นหลักสูตรพื้นฐานของการอบรมพระสงฆ์

2) การนำหลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์ไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการปรับแนวคิดหรือทักษะทางด้านจิตวิทยาอื่น ๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมในช่วงนั้น และสามารถให้พระสงฆ์นำองค์ความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เดวิด โบห์ม. (2554). *ว่าด้วยสุนทรียสนทนา = On dialogue*. (แปลโดย เพชรรัตน์ พงษ์เจริญสุข). กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2563). พุทธทาสวิถี (Buddhist New Normal): ระหว่างและหลังโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19). นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- ธีรวรรณ ธีรพงษ์. (2549). ผลของกลุ่มพัฒนาตนและการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธที่เน้นศีลและปัญญาต่อสัมพันธภาพการศึกษาเชิงจิตวิทยาและผลต่อเนื่องของความพึงพอใจของผู้รับบริการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะจิตวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประทีป พิชทองกลาง, พระบุญทรง ปุณฺณโร และอาภากร ปัญโญ. (2561). กระบวนการและทักษะการศึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา. *วารสารปณิธาน: วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา*. 14 (1), 1 – 31.
- ประทีป พิชทองกลาง. (2556). รูปแบบการศึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต). (2541). พระสงฆ์กับกรมการศาสนา. ใน *กรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *สู่การศึกษาแนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2566). *คุณธรรมกับโลกยุคโกลาหล (MORAL WITH THE AGE OF CHAOS) รายงานสถานการณ์คุณธรรม ปี 2565*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- สุภาพร ประดับสมุทร. (2552). การเกิดปัญญาในกระบวนการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุมาภรณ์ สุขารมณ์. (2559). Resilience Quotient: RQ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 4 (1), 209–220.
- Issacs, T., Zara, C. and Herbert, G. with Coombs, S. and Smith, C. (2013). *Key concept in educational assessment*. Thousand Oaks. CA: SAGE
- John W. Best. (1981). *Research in Education*. 4 th ed. New Jersey: Prentice – Hall Inc..
- Marquardt M.J. (2002). *Building the Learning Organization: Mastering the 5 Elements for Corporate Learning*. Palo Alto: Davies-Black.